

Zoran Burić*
Marta Dragičević Prtenjača**

Pripremni kolokvij

XVIII. međunarodnog kongresa iz kaznenog prava
*Glavni izazovi globalizacije postavljeni
pred kazneno pravosuđe*
Istanbul, Turska, 20. – 27. rujna 2009.

POSEBNE POSTUPOVNE MJERE I POŠTOVANJE LJUDSKIH PRAVA

Pula, 6. – 9. studenoga 2008.

1. UVOD

Četvrti pripremni kolokvij XVIII. međunarodnog kongresa iz kaznenog prava¹, koji će se u organizaciji Međunarodne udruge za kazneno pravo (Association Internationale De Droit Penal, dalje AIDP) održati u Istanbulu, Turska, u rujnu sljedeće godine, održan je u Puli od 6. do 9. studenoga 2008. u organizaciji Hrvatskog udruženja za kaznene znanosti i praksu (dalje HUKZP). Tema istanbulskog kongresa bit će *Glavni izazovi globalizacije postavljeni pred kazneno pravosuđe (The Principal Challenges Posed By The Globalisation Before The Criminal Justice)*. Tema svakog od pripremnih kolokvija zahvaća dio te problematike, a tema pulskog kolokvija *Posebne postupovne mjere i poštovanje ljudskih prava (Special Procedural Measures And Respect*

* Zoran Burić, znanstveni novak na projektu Kaznenopravni aspekti pridruživanja Republike Hrvatske Europskoj uniji na Katedri za kazneno procesno pravo Pravnog fakulteta u Zagrebu (<http://www.pravo.hr/kpp>)

** Marta Dragičević Prtenjača, znanstvena novakinja na projektu Kaznenopravno sprječavanje korupcije i kolektivnog kriminaliteta na Katedri za kazneno pravo Pravnog fakulteta u Zagrebu (<http://www.pravo.hr/KP/projekti/derencinovic>)

¹ Svaki od kongresa AIDP-a (koji se održavaju svakih pet godina) ima četiri priprema kolokvija. Prvi pripremni kolokvij za istanbulski kongres održan je u La Coruni, Španjolska, u rujnu 2007., s temom: *Proširenje pripremnih radnji i sudioništva*, drugi u Qi'Anu, Kina, u listopadu 2007., s temom *Univerzalna jurisdikcija*, treći u Clevelandu, SAD, u travnju 2008., s temom *Financiranje terorizma*.

For Human Rights) posebno je orijentirana na kaznenoprocenu problematiku. Zadaća ovoga, kao i svakog drugog pripremnog kolokvija AIDP-ovih kongresa, bila je usvajanje teksta rezolucije s nizom preporuka u kojoj članovi AIDP-a iznose zajednički usvojena stajališta o tematiziranoj problematici, koja će biti adresirana na brojne države i međunarodne organizacije. Na taj način AIDP nastoji dati svoj doprinos rješavanju pravnih pitanja koja zaokupljaju pažnju znanstvene i stručne javnosti širom svijeta. Osnova za usvajanje rezolucije je glavno izvješće (*general report*), koje glavni izvjestitelj sastavlja na temelju podnesenih nacionalnih izvješća (*national reports*). Svoje nacionalno izvješće za pulski kolokvij podnijeli su nacionalni izvjestitelji 17 zemalja,² a glavno je izvješće podnio **prof. dr. John Vervaele**. Osim glavnog izvješća, podnesena su i dva posebna izvješća, ono **Eliesa van Sliedregta** na temu *Suvremene značajke presumpcije nevinosti* i ono **Gabrielle Di Paolo** na temu *Pravosudne istrage i prikupljanje dokaza u elektroničkom, online kontekstu*.

Kolokvijem su predsjedali **Damir Kos**, predsjednik HUKZP-a i sudac Vrhovnog suda Republike Hrvatske, predsjednik kolokvija, **prof. dr. Davor Derenčinović**, profesor na Katedri za kazneno pravo Pravnog fakulteta u Zagrebu, potpredsjednik kolokvija, te **dr. Katalin Ligeti**, zamjenica tajnika AIDP-a, tajnica kolokvija.

Nakon što je predsjedavajući Damir Kos u uvodnom govoru pozdravio sve sudionike kolokvija³ i zaželio im uspješan i produktivan rad, kolokvij se obratila **Štefica Stažnik**, pomoćnica ministra pravosuđa Republike Hrvatske i stalna zastupnica Vlade Republike Hrvatske pred Europskim sudom za ljudska prava, iskazavši uz dobrodošlicu i zadovoljstvo temom kolokvija, naglašavajući njezinu aktualnost, posebno kroz prizmu judikature Europskog suda za ljudska prava. Istaknula je i napore hrvatskih vlasti koje upravo pripremaju niz osjetljivih mjera namijenjenih učinkovitom obračunu s organiziranim kriminalom, pritom nikad ne zaboravljajući nužnost stavljanja tih mjera u ravnotežu sa zaštitom temeljnih ljudskih prava i sloboda osoba koje se nađu u području njihove primjene.

² Javier de Luca (Argentina), Michael Leitner (Austria), Paul de Hert & Ann Jacobs (Belgium), Fábio Ramazzini Bechara & Fauzi Hassan Choukr (Brazil), Fernanco Velásquez Velásquez & Christian Wolffhügel Gutiérrez (Colombia), Zlata Đurđević (Croatia), Johanna Niemi (Finland), Tonio Walter (Germany), Erika Roth & Csongor Herke (Hungary), Renzo Orlandi & Roberto Kistoris (Italy), Peter Bal & Martin Kuijer & Karin Veegens (the Netherlands), Paweł Wiliński (Poland), Gheorghitǎ Mateut & Ion Neagu & Mircea Damaschin (Romania), Juan-Luis Gómez Colomer (Spain), Gülşah Kurt Yücekul & Güçlü Akyürek (Turkey), Marianne Wade (UK/England & Wales), Steven Becker (USA).

³ Kolokvij je imao 48 sudionika iz sljedećih zemalja: Austrija, Belgija, Brazil, Engleska i Wales, Grčka, Hrvatska, Italija, Japan, Mađarska, Meksiko, Nizozemska, Njemačka, Rumunjska, SAD, Španjolska, Turska.

Niz uvodnih govora nastavila je dr. Katalin Ligeti koja se sudionicima kolokvija obratila u ime AIDP-a. Zahvalila je Hrvatskoj nacionalnoj grupi AIDP-a koja je odradila težak posao organizacije kolokvija, posebno istaknuvši doprinos **prof. dr. Davora Derenčinovića** i **prof. dr. Zlate Đurđević**. Posebnu zahvalu uputila je glavnom izvjestitelju prof. dr. Johnu Vervaeleu, istaknuvši briljantnost njegovog izvješća koje će poslužiti kao podloga za rad kolokvija.

Svečano otvorenje završeno je pozdravnim govorom prof. dr. Davora Derenčinovića koji je sudionicima kolokvija prenio pozdrave **prof. dr. Davora Krapca**, počasnog predsjednika HUKZP-a, i pritom ga istaknuo kao osobu koja je najzaslužnija za održavanje kolokvija u Hrvatskoj.

Rad na kolokvijiu nastavljen je predstavljanjem glavnog izvješća.

2. GLAVNI IZVJEŠTAJ: POSEBNE POSTUPOVNE MJERE I POŠTOVANJE LJUDSKIH PRAVA

Nakon što je zahvalio svim podnositeljima nacionalnih izvješća i naglasio visoku razinu njihove profesionalnosti i uvida u problematiku, glavni je izvjestitelj prof. dr. John Vervaele predstavio glavno izvješće.

Ključno pitanje na koje taj izvještaj treba odgovoriti jest da li se i kako sustavi kaznenog pravosuđa, osobito njihovi kazneni postupci, mijenjaju pod utjecajem organiziranog kriminala i terorizma i udaljavaju li se i kako zbog tih promjena od svojih temeljnih pravila, postupaka, načela i primjenjivih standarda o ljudskim pravima.

Struktura glavnog izvješća odgovara strukturi "upitnika" (*questionnaire*), na temelju kojeg su sastavljena i nacionalna izvješća, uz određene promjene koje je prof. dr. Vervaele smatrao potrebnim učiniti nakon uvida u nacionalna izvješća, a radi bolje i ispravnije sistematizacije problematizirane materije. Glavno je izvješće tako podijeljeno u šest dijelova.

1. Promjene u pravnom uređenju posebnih postupovnih mjera i zaštita ljudskih prava

U ovom se dijelu izvješća glavni izvjestitelj bavio pitanjem nacionalnog kaznenog postupka i izvorima međunarodnog prava, pravnim standardima o ljudskim pravima i mjeri u kojoj su oni primijenjeni u nacionalnim kaznenim postupcima država koje su podnijele nacionalna izvješća. Posebno se bavio pitanjem uređenja izvanrednog stanja i utjecajem takvog stanja na kazneno pravo, a u njegovim okvirima osobito na zaštitu ljudskih prava. Značajno mjesto u ovom dijelu izvješća dobile su i promjene u nacionalnim pravnim sustavima učinjene u težnji što učinkovitije borbe protiv nezakonite trgovine opojnim

drogama, organiziranog kriminala i terorizma. Pritom je autor prikazane zemlje podijelio na one koje su te promjene učinile unutar sustava kaznenog prava i one koje su to učinile izvan nacionalnog kaznenopravnog sustava (SAD, Kolumbija). Nastojeći što zornije prikazati dalekosežnost tih promjena, glavni je izvjestitelj dao pregled njihova utjecaja na subjekte kaznenopravnog sustava, njihove ovlasti i raspoloživi pravni instrumentarij, jamstva zaštite temeljnih ljudskih prava, trodiobu vlasti u kontekstu sustava kaznenog prava i ciljeve kaznenopravnog sustava.

2. Promjene u prirodi i temeljnim načelima nacionalnog kaznenog postupka

Glavni izvjestitelj prikazao je promjene u temeljnim načelima kaznenog postupka u području njegove primjene s obzirom na osobe (*ratione personae*), a upozorio je i na postojanje razlikovanja u položaju subjekata koji se nalaze u području primjene kaznenopravnog sustava, s obzirom na njihovo državljanstvo, koje je prisutno u nekim zemljama (Velika Britanija, SAD, Kolumbija). Posebna je pažnja posvećena prikazu tajnih kaznenih postupaka (*criminal procedure sub rosa*).

3. Proaktivno djelovanje

Posebno zanimanje izazvao je prikaz proaktivnog (preventivnog) djelovanja, kako policije, tako i u okviru redovitog kamenog postupka i posebnih kaznenih postupaka, koji postoje u nekim zemljama, a provode se za kaznena djela terorizma i organiziranog kriminala. Riječ je o djelovanju koje prethodi počinjenju kaznenog djela, time značajno odstupajući od klasičnog reaktivnog koncepta kaznenopravnog sustava. Posebno značenje u ovom dijelu izvještaja imala je uloga obavještajnih službi i uporabljivost podataka prikupljenih njihovim preventivnim djelovanjem kao dokaza u (reaktivnom) kaznenom postupku. Iznesen je i prikaz današnjeg mjesta i uloge mučenja kao istražnog sredstva. I u ovom je dijelu bilo neizostavno pitanje zaštite ljudskih prava, osobito prava na zaštitu privatnosti (osobnih podataka, *habeas data*) te prava na slobodu (*habeas corpus*).

4. Promjene u prethodnom postupku

Četvrti dio pokazao se središnjim dijelom podnesenog glavnog izvješća, odnosno glavno je izvješće pokazalo da su promjene koje su nastupile u nacionalnim kaznenim postupcima, a izazvane su potrebom borbe protiv najtežih oblika organiziranog kriminala i terorizma, našle svoje mjesto upravo u prethodnom postupku. Tako je u zemljama podnositeljicama nacionalnih izvješća došlo do promjena u istražnim ovlastima, odnosno istrage su pre-

stale ili prestaju biti sudske i postale su ili postaju biti izvršne, tužiteljske ili policijske. Došlo je i do promjena u postupovnim jamstvima i zaštiti temeljnih ljudskih prava u postupku, a sve s ciljem što učinkovitije borbe protiv kriminala. U nekim se zemljama događa postupak specijalizacije u okvirima kaznenopravnog sustava, neki se njegovi dijelovi posebno obučavaju za borbu protiv najtežih oblika kriminala. Značajne promjene u prethodnom postupku izaziva i uporaba obavještajnih informacija. Promjene su toliko značajne da se mijenjaju i temeljna pravila kaznenog postupka koja se odnose na mjere kojima se ograničavaju temeljna ljudska prava i slobode, na dokaze i dostupnost dokaza protivnoj strani (*disclosure*). Svoje mjesto u izvještaju našlo je i pitanje uporabe dokaza pribavljenih u stranim zemljama i pitanje zaštite svjedoka. Prikazom prisilnih mjera i njihova utjecaja na pravično suđenje zaokružen je cjelovit uvid u središnju problematiku glavnog izvješća, iznesenu u ovom poglavlju.

5. Promjene u suđenju

Nacionalna izvješća nisu pokazala postojanje bitnih promjena u postupku suđenja na glavnoj raspravi, koje bi bile izazvane isključivo potrebom borbe protiv terorizma i organiziranog kriminala.

6. Promjene u postupku o pravnim lijekovima

Jednak zaključak kao i u petom dijelu svojega izvješća glavni je izvjestitelj dao i za njegov šesti dio.

Nakon što je glavni izvjestitelj prof. dr. John Vervaele predstavio svoje izvješće, predsjedavajući Damir Kos pozvao je posebne izvjestiteljice da predstavljaju svoja izvješća. Naime, glavni je izvjestitelj smatrao potrebnim da je, radi cjelovitog uvida u temu, osim nacionalnih izvješća na kojima se temelji glavno izvješće, potrebno sastaviti i predstaviti dva posebna izvješća koja obrađuju problematiku usko povezanu s onom nacionalnih izvješća, ali koja u njima nije ili nije u dovoljnoj mjeri obrađena.

3. POSEBNA IZVJEŠĆA

3.1. Pravosudne istrage i prikupljanje dokaza u elektroničkom, online kontekstu

Prvo je posebno izvješće predstavila njegova autorica Gabriella Di Paolo. Izlaganje je bilo podijeljeno u nekoliko dijelova:

1. Opći pregled različitih oblika elektroničkoga nadzora
2. Tehnički potpomognuti fizički nadzor - tajni videonadzor
 - a) videonadzor u privatnim prostorima
 - b) videonadzor u javnim prostorima
3. Tehnički potpomognuti fizički nadzor - naprave za praćenje
4. Tehnički potpomognuti fizički nadzor - uređaji za otkrivanje

Središnji dio izvješća Gabrielle Di Paolo bilo je izlaganje o različitim oblicima tajnog videonadzora u privatnim i javnim prostorima u kanadskom i talijanskom pravu i u pravu SAD.

3.2. Suvremena obilježja presumpcije nevinosti

Drugo je posebno izvješće predstavila njegova autorica Elies van Sliedregt. Izlaganje je bilo usredotočeno na promjene koje su u koncept presumpcije nevinosti unesene kroz antiterorističku legislativu u pet zemalja: Nizozemskoj, Italiji, Njemačkoj, Engleskoj i SAD.

4. REZOLUCIJA

Drugi dan pripremnog kolokvija bio je u cijelosti posvećen radu na usvajanju rezolucije. Kao što smo već istaknuli, rezolucija se sastoji od niza preporuka koje se odnose na problematiku sadržanu u temi kolokvija, a u kojima sudionici kolokvija u ime AIDP-a nastoje pronaći rješenja za goruća pravna pitanja i, upućujući rezoluciju na odgovarajuće adresate, dati svoj doprinos njihovom rješavanju, pritom predlažući rješenja u kojima će se postići ravnoteža između uvijek suprotstavljenih težnji za učinkovitošću kaznenog pravosuđa i zaštitom ljudskih prava osoba koje dolaze pod njegov udar.

Temelj za rad na usvajanju rezolucije činio je nacrt rezolucije koji je sastavio podnositelj glavnog izvješća prof. dr. John Vervaele. Svaki od sudionika kolokvija imao je mogućnost sudjelovanja u živoj i otvorenoj raspravi o svakom od predloženih članaka rezolucije. Ovaj dio pripremnog kolokvija predstavlja njegovu srž, pretvarajući kongresnu dvoranu u forum u koji se stapaju i susreću mišljenja nekih od vodećih pravnih stručnjaka današnjice. Konačni prijedlog rezolucije, na temelju amandmana iznesenih i prihvaćenih na raspravi i sačuvanih u pismenom obliku, sastavio je poseban odbor koji je,

osim glavnog izvjestitelja i tajnice kolokvija, činilo još nekoliko sudionika kolokvija koji su se posebno istaknuli u raspravi.⁴

U subotu, 8. studenoga, trećeg i posljednjeg dana kolokvija, jednoglasno je prihvaćen tekst rezolucije koji je predložio poseban odbor.

Pored uvodnog dijela, preambule, u kojoj se objašnjava pozadina njezina donošenja, iz koje proizlazi i potreba njezina usvajanja te se navode pravni dokumenti koji su u slijedu svoga logičnog razvoja doveli i do njezina nastanka, rezolucija se sastoji od pet dijelova sadržanih u ukupno 24 članka:

1. Kazneni postupak, posebne mjere i standardi zaštite ljudskih prava
2. Proaktivno djelovanje i kazneni postupak
3. Istražne ovlasti u prethodnom postupku, posebne mjere i tehnike
4. Pravično postupanje i postupovna jamstva
5. Dokazi, dostupnost dokaza protivnoj strani i pravično postupanje

Nakon usvajanja rezolucije, službeni dio pulskog kolokvija završen je obraćanjem dvaju predsjednika sudionicima kolokvija. Predsjednik HUKZP Damir Kos zahvalio je sudionicima kolokvija na aktivnom sudjelovanju u njegovu radu i još jednom izrazio i svoje vlastito zavodoljstvo i zadovoljstvo Hrvatske nacionalne grupe, HUKZP, što im je podjeljivanjem domaćinstva ovoga kolokvija AIDP iskazao osobitu čast. Predsjednik AIDP-a **prof. dr. Jose Luis de la Cuesta** zahvalio je hrvatskim domaćinima na sjajno organiziranom pripremnom kolokviju izrazivši nadu da će usvojena rezolucija biti dobar temelj za kvalitetan rad istanbulskog kongresa, ali isto tako i da će dati značajan doprinos rješavanju složenih kaznenopravnih pitanja na nacionalnoj i globalnoj sceni.

5. MLADI PENALISTI (*YOUNG PENALISTS*)

AIDP posebnu pažnju posvećuje radu s mladim ljudima, potičući ih u promišljanju istih onih pitanja kojima se bave iskusniji članovi organizacije. U tom cilju, pod okriljem AIDP-a djeluje i Udruga mladih penalista. Na svakom pripremnom kolokviju organizira se okrugli stol na kojem mladi pravници iz svih dijelova svijeta razmjenjuju mišljenja o aktualnim kaznenopravnim pitanjima, nastojeći na taj način pridonijeti što uspješnijem radu organizacije, stječući pritom dragocjena profesionalna i životna iskustva. Potrebno je istaknuti da postojanje okruglog stola ni na koji način ne ograničava mlade penaliste u radu pripremnog kolokvija na usvajanju rezolucije, odnosno da mladi penalisti ravnopravno sudjeluju u radu kolokvija sa starijim članovima AIDP-a.

⁴ Članovi posebnog Odbora za pripremu konačnog prijedloga rezolucije (*draft committee*) bili su: John Vervaele, glavni izvjestitelj, Katalin Ligeti, tajnica kolokvija, Gabriella Di Paolo, posebna izvjestiteljica, Steven Becker, Zlata Đurđević, Marianne Wade.

Okrugli stol mladih penalista organiziran je u subotu, drugog dana kolokvija, u poslijepodnevnim satima. Mladi penalisti raspravljali su o temi komplementarnoj s temom pripremnog kolokvija, o posebnim postupovnim mjerama i poštovanju ljudskih prava pred međunarodnim kaznenim sudovima. Kroz raspravu se iskristaliziralo da je riječ o iznimno složenoj problematici, za cjelovitu obradu koje treba provesti duže istraživanje, pa je na prijedlog predsjednice Udruge mladih penalista **Zoe Konstantopoulou** formiran poseban odbor od šest članova⁵ koji ima za zadaću pripremiti izvješće o ovoj temi za istanbulski kongres.

6. ZAKLJUČAK

Pulski kolokvij ispunio je sva očekivanja i sudionika i organizatora. Cijelo vrijeme trajanja kolokvija bila je prisutna iznimka ozbiljnost rada kojom su sudionici kolokvija pristupili usvajanju rezolucije, pri čemu je ogromnu ulogu odigrala i zavidna kvaliteta izvješća podnesenog od glavnog izvjestitelja prof. dr. John Vervaelea. Način na koji je glavni izvjestitelj u svojem izvješću predstavio temu kolokvija za sve je sudionike kolokvija bio ne samo sjajna podloga za rad već je ulio osjećaj da je riječ o iznimno važnoj temi i slijedom toga stvorio želju da osobno pridonese donošenju što kvalitetnije rezolucije i tako pomognu rješavanju pitanja koja se postavljaju pred kaznenopravni sustav na način koji će postići pravičnu ravnotežu između suprotstavljenih težnji za učinkovitošću represivnog sustava i zaštitom temeljnih ljudskih prava i sloboda.

Hrvatski su se organizatori potrudili da osim na iznimno visokoj razini organiziranog službenog dijela kolokvija, što su u više navrata isticali njegovi sudionici, boravak svojih gostiju u Hrvatskoj učine što ugodnijim i stavljanjem na raspolaganje zabavnih sadržaja. Tako su u petak, 7. studenoga sudionici kolokvija imali mogućnost poslušati dva koncerta klasične glazbe koja je u Puli organiziralo Hrvatsko društvo skladatelja. U subotu, 8. studenoga za sve je sudionike kolokvija organiziran posjet jednom od najistaknutijih simbola hrvatske antičke graditeljske kulturne baštine Pulskoj areni te gradu Rovinju, gdje su, nakon razgledavanja grada, uživali u morskim specijalitetima i ugodnom druženju na večeri organiziranoj u jednoj od tradicionalnih istarskih konoba.

⁵ Članovi odbora, od kojih je svaki zadužen da pripremi jedan točno određeni dio izvještaja jesu: Marin Bonačić (Hrvatska), Manuel Espinoza Delos Monteros De La Parra (Meksiko), Akyrek Guclu (Truska), Yucekul Kurt Gulsah (Turska), Zoe Konstantopoulou (Grčka) te Elizabeta Ivičević Karas (Hrvatska), koordinatorica odbora.